

بررسی حق انتفاع در اموال مجهول‌المالک در فقه و حقوق ایران

هانیه مددی زاده

دانشجوی کارشناسی ارشد، حقوق خصوصی، موسسه آموزش عالی رسالت، کرمان، ایران

Haneyeh.madadi@gmail.com

حمیدرضا علیخانی

استادیار گروه حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران

Hraa100@yahoo.com

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی حق انتفاع در اموال مجهول‌المالک در فقه و حقوق ایران پرداخته شده است. تعریف دقیقی از مجهول‌المالک در قوانین ایران نشده است. در ابتدا باید معیارهایی برای تشخیص این اموال مشخص باشد، از طرفی انتفاع به معنی بهره بردن است و حق انتفاع نیز معادل حق استفاده می‌باشد که در ماده ۴۰ قانون مدنی این‌گونه تعریف شده است که حق انتفاع عبارتست از حقی که به موجب آن، شخص اجازه دارد از مالی که در تملک شخص دیگری بوده و یا مالک خاصی ندارد استفاده نماید و در فقه این مورد و فتاوی فقهاء و ماده ۲۸ قانون مدنی این اموال باید با اجازه حاکم شرع به عنوان صدقه پرداخت شود و متصرفین اینگونه اموال در صورت پیدا شدن مالک و عدم رضایت به صدقه، ضامن می‌باشند. در این پژوهش به صورت تطبیقی حق انتفاع مورد تحلیل قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: حق انتفاع، اموال، مجهول‌المالک، حقوق ایران، اموال بدون مالک.

مقدمه

حق انتفاع زیر مجموعه مبحث مالکیت است. واژه انتفاع به معنی بهره بردن و سود بردن است. حق انتفاع زمانی مطرح می‌شود که استفاده کننده از مال، مالک آن مال نیست. و این حق بنا به عقدی به شخص داده شده است. در حقوق، حق انتفاع اینگونه تعریف شده است که حقی است که به موجب آن شخص از مال دیگران یا مالی که مالک خاصی ندارد، بهره می‌برد. حق انتفاع به شش قسم، تقسیم می‌شود: عمری، سکنی، رقبی، و حبس مطلق، وقف و حق انتفاع از مباحات. حق انتفاع معمولاً از تقسیم حق مالکیت بوجود می‌آید، به این معنا که مالک بخشی از حقوق خود را که مستلزم مالکیت است، به منتفع واگذار می‌کند. به همین دلیل، شرایط اساسی صحت قرارداد در برقراری آن لازم است. برای برقراری آن باید، قراردادی بین مالک و منتفع تنظیم گردد. اموالی که با اولین استفاده از بین می‌روند، مانند آشامیدنی‌ها و خوراکی‌ها نمی‌توانند موضوع حق انتفاع باشند. بلکه مال موضوع حق انتفاع باید مالی باشد که استفاده از آن با بقاء عین ممکن باشد، یعنی موضوع آن شیء مادی باشد ولی در حقوق مصر، حق انتفاع علاوه بر اینکه می‌تواند بر اشیاء غیر قابل استهلاک واقع شود بر اشیاء غیرمادی نیز ممکن است (سنه‌وری، ۱۹۷۶).

دارنده حق انتفاع (منتفع) باید در حین عقد موجود باشد زیرا حق انتفاع در قالب قرارداد به منتفع اعطاء می‌شود و طرفین قرار داد باید حین عقد موجود باشند. ولی ممکن است حق انتفاع، برای کسانی هم که در حین عقد وجود ندارند، برقرار شود. حق انتفاع یک حق مالی است و مانند سایر حقوق مالی قابل واگذاری به غیر است، مگر اینکه در قرارداد، شرط شده باشد که منتفع، حق انتقال به غیر را ندارد. یعنی مشخص شده باشد که منتفع شخصاً باید از موضوع حق انتفاع برخوردار شود. مالک می‌تواند در مال خود هر گونه تصرفی که معارض حق انتفاع نباشد، نماید. مطابق مواد قانون مدنی در بحث حق انتفاع، در مواردی حق انتفاع زایل می‌شود؛ در صورت انقضاء مدت؛ در صورت از بین رفتن مال موضوع انتفاع؛ در صورتی که حق انتفاع برای اشخاصی